

ОРГАНИЗИРАНИЯТ ПАЗАР НА ДЪРВЕСИНА В БЪЛГАРИЯ

Ваня Хаджиева
Лесотехнически университет - София

Реформата в България обхваща всички сфери на обществения живот, включително и горско промишления комплекс. В областта на горското стопанство целта бе да се премине от държавна към частна собственост, така че да се поставят на пазарен принцип отношенията между заинтересованите стопански субекти. Системата на пазарните отношения в горско промишления отрасъл, би функционирала в своята пълното само при напълно изграден и работещ национален организиран пазар на дървесината в страната. Изграждането на организиран пазар би гарантирало неговата стабилност, би спомогнало за по-доброто балансиране на търсенето и предлагането на дървесина и би довело до постигането на истински пазарни цени на тази стратегическа суровина.

Ключови думи: пазар, организиран пазар, дървесина
Key words: market, organized market, timber

Въведение

Отрасъла дървообработваща и мебелна промишленост има много важно значение за националната ни икономика. Като стратегически отрасъл, целта на реформата бе да се създадат условия и предпоставки за създаването на реално функциониращ организиран пазар на дървесината в страната, които да се превърне в легитимно средище за пазарна среща, между заинтересованите пазарни и непазарни субекти. Както всеки структуроопределящ отрасъл, така и този се нуждае от единен национален организиран пазар, които да се превърне в поле за среща между заинтересованите страни. Понятието организиран пазар може да се разглежда в няколко различни аспекта.

Цел, обект и задачи на изследването: Целта е да се направи опит за схематично изобразяване на националния организиран пазар на дървесина с неговите структурни компоненти и да се направи опит за неговото ешелонизиране в съответствие с последователността на технологичния процес на добива и преработката на дървесина. Обект на разглеждане е организираният пазар на дървесина като система от пазарни отношения. За постигане целта на изследването се наложи изпълнението на

следните задачи:

- Определяне мястото на организирания пазар в пазарната класификация.
- Дефиниране на структурните елементи на организирания пазар от гледна точка на представителността на пазарите.
- Определяне на основните контрагенти на националния пазар на дървесина в съответствие с пазарното ешелонизиране.

Използването на аналитично - системния подход, позволи да се разгледа понятието "организиран пазар" в няколко различни аспекта.

Теоретична постановка

Понятието "организиран пазар" може да се разглежда в няколко аспекта. От теоретична гледна точка, може да се разглежда в аспекта на пазарните класификации. През XX век в икономическата теория навлезе един нов признак за класифициране на видовете пазарите – "степен на организираност". Това е сравнително нов признак за класифициране на разновидностите пазари, според които пазарите се разделят на три групи. [1, 47-65] Класифицирането на видовете пазари е показано на фиг. №1.

Фигура 1 Класификация на видовете пазари

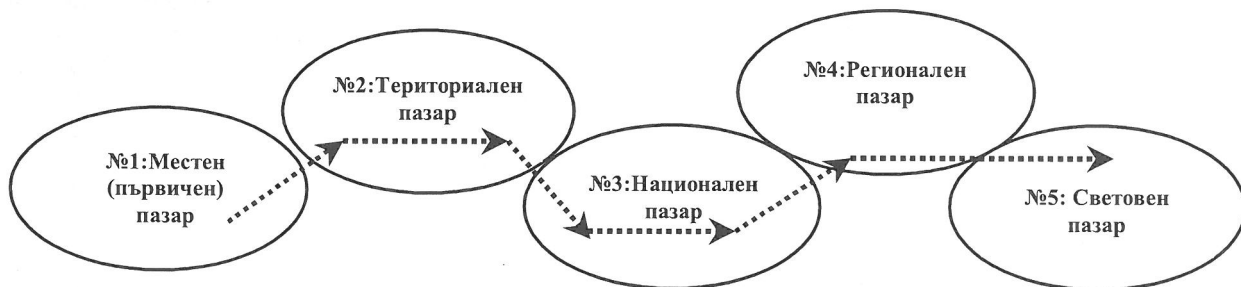
Неорганизиран пазар, това са стихийно възникнали пазари, на които действат само правилата залежали в общата нормативна рамка на бизнеса, няма специфични изисквания за регистрация на участниците, за доказване произхода и качеството на търгуваните активи, липсват специфични изисквания за начина на сключване на сделките и тяхното финализиране. Няма специфични правила за работата на тази група пазари. На неорганизираните пазари се търгуват реални активи, материални и нематериални активи.

Организиран пазар, това са особен вид пазари на които действат определени правила, които дефинират вътрешни и специфични изисквания към своите участници, това са изисквания, които по своята строгост надминават изискванията залежали в общата нормативна рамка - изисквания за доказване произхода на парите, доказване произхода на търгуваните активи, доказване на качествените и количествените им параметри и т.н. На тези пазари действа правилото за регистрацията на участниците (регистрацията е доброволен акт за пазарните субекти, но е задължително условие за участие на такъв пазар). На организираните пазари се търгуват материални, нематериални и финансови активи.[1, 47-65]

Високоорганизиран пазар, това са специфичен вид пазари, чието съществуване, уредба и работа се регламентира задължително със специален

нормативен акт (закон), създава се специален контролен орган, които да следи за работата и спазването на процедурите при същинското търгуване. Те работят по специална писана технология, представляваща системен набор от стриктни процедури. Това са всеобщо достъпни пазари, на които пазарните контрагенти изразяват своята воля посредством специално и задължително сертифицирани (доказани) и лицензирани (получили официално разрешение за работа) борсови посредници - брокери. На високоорганизираните пазари, преимуществено се търгуват права върху активи и деривативи. [1, 47-65]

От друга страна, понятието **“организиран пазар”**, може да се разглежда като съвкупност от елементи - **система на пазарни отношения** между пазарните субекти. Организиран пазар, в смисъла на правилно структурирана съвкупност от множество елементи (пазари) работещи в синхрон помежду си. Изграждането на такъв пазар, е дълг и сложен процес. Нуждаещ се от много време и ясно формулирани правила. В общия случаи, процесът на изграждане на организиран пазар на определена стратегическа суровина, би следвало да цели създаването на следните по - важни елементи на един такъв пазар. На фигура №2 е направен опит за визуализиране на структурните елементи на един цялостно изграден организиран пазар.

Фигура 2 Структурни елементи на цялостно изграден организиран пазар

Организираният пазар, разглеждан от позицията на системния подход представлява непрекъсната верига от елементи, които трябва да работят в синхрон за да може системата да реализира всички свои функции на пазарен механизъм по веригата “местен-териториален-национален-регионален-световен” пазари.

Първият елемент от тази верига е **местният (първичен) пазар**, това е първичното ниво за формирането на пазарната цена на дадена изходна суровина, на този пазар за първи път се предлага съответния актив, най-често актива е в сурова не-

обработена форма. Излизайки от първичния пазар, активът попада на т.н. **териториален пазар**, на този пазар суровината е претърпяла някаква първична обработка след добиването ѝ, така че по същество това е първичен материал с различни качествени параметри. С **националния пазар** се затваря веригата - организиран пазар на национално ниво, на него се търгуват всички производни на една суровина и се формират представителните за страната цени. Системата на организирания пазар, може да се разглежда и на над национално ниво, тогава се добавят още два елемента-регионален и световен

пазари. **Регионалният пазар** има представителни функции за определен географски регион, а **световният пазар** формира "представителната цена" на даден актив в световен мащаб.

Организираният пазар, разглеждан като институция е една сложна система с всичките нейни подсистеми, елементи и отношенията между тях, представени в организационно-структурен аспект, по веригата "местен-териториален-национален-регионален-световен" пазари. Прилагайки тази постановка за пазара дървесина, структурните елементи на организирания пазар (фиг. 2), търпят прецизиране и модифициране (фиг. 3), която показва основните структурни елементи и контрагенти на пазара на дървесина в страната, разпределени в съответните пазарни ешелони.

Формирането на реален пазар на дървесина в най-новата ни история се датира към началото на 90-те години на XX век, когато започна структурната реформа в отрасъла и раздържавяването в горския сектор. [2, 53] Процесът на реформиране на държавна икономика, и в частност на един отрасъл е дълъг и сложен. За десетилетието в което продължава реформата са направени много неща, раздържавяване на структурите, реституция на горите, създаване на нова и адекватна на времето нормативна база, формиране на нови пазарни субекти и т.н.

На фиг. 3, е направен опит за систематизирано ешелонизиране на елементите-участниците на пазара на дървесина, както следва:

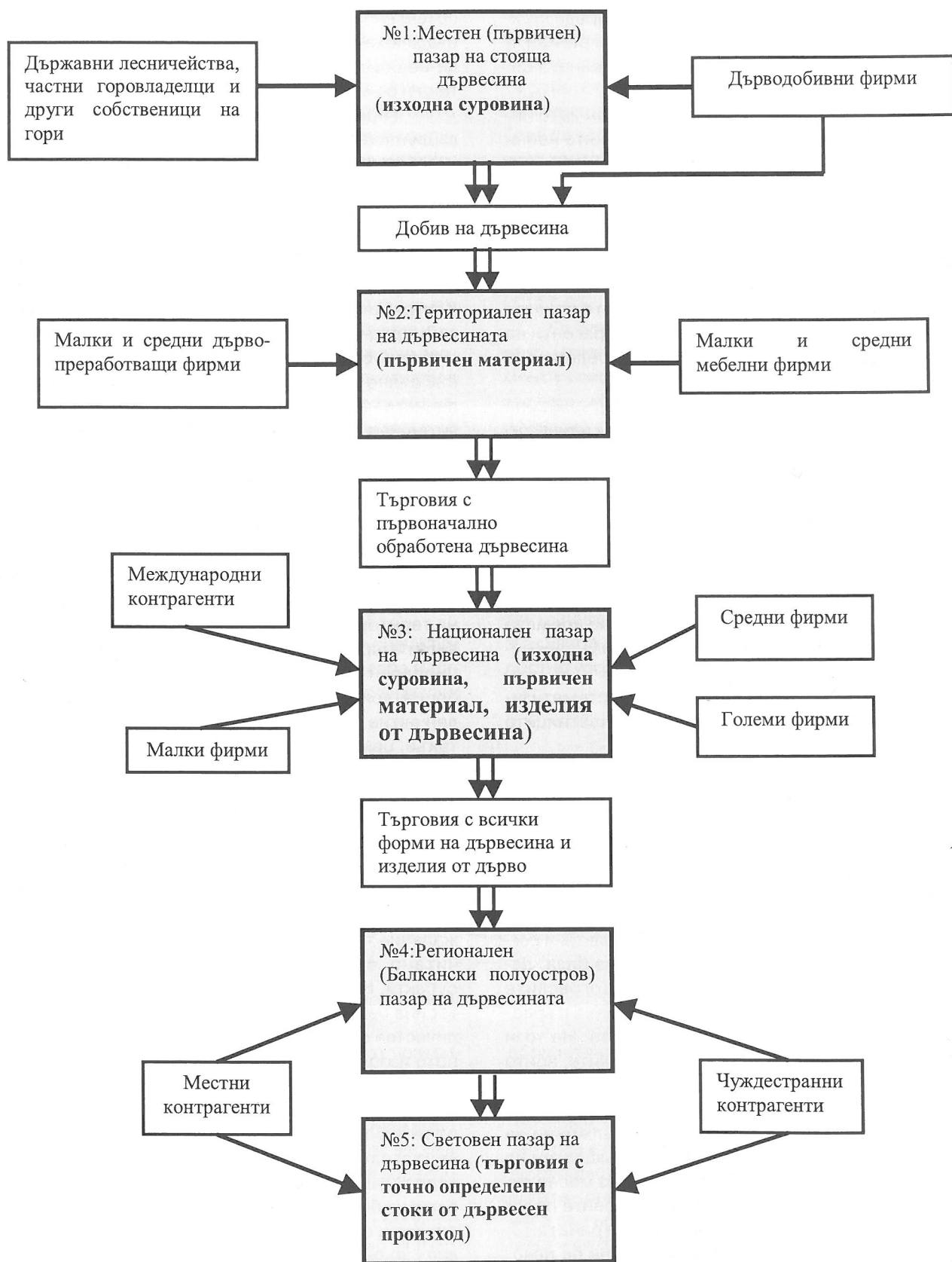
Местен (първичен) пазар на дървесина, това е пазарно средище, където първоначално се търгува суровината при нейното добиване. В конкретния случай под местен пазар се разбират локалните средища за добив на дървесина (държавните лесничейства), където се осъществява нейното първоначално добиване и търгуване.

Такъв пазар, функционира, при стриктния регламент на специализирана нормативна база, дефинираща ключовите елементи в търговските процедури. Това е пазар, на който се дава първоначалната оценка (цена) на дървесината. На този пазар, преимуществено страни по сделките, които се сключват са представители на дребния и среден бизнес (дърводобивни фирми) и по рядко, по-големи фирми. В нашата страна в продължение на десетилетие продължиха опитите за създаване на такъв пазар. Началото бе поставено през месец октомври 1999 г., с провеждането на първите пробни осем търга в различни области на страната. [3, 9-11] Както всяко начало, така и това не бе леко, трябва да се отбележи факта, че от началото до днес се извървя дълъг и тежък път на реформи. Към настоящия момент е налице априорирана и ра-

ботеща нормативна база, с течение на годините се създадох познания у пазарните участници, натрупа се опит, както от страна на администрацията така и от страна на пазарните субекти.

Териториален пазар на дървесината - следващият ешелон от веригата на организирания пазар, на който се котира цените, повлияни от местните, макроикономически фактори. Това е териториален пазар с локален обхват в рамките на една териториална единица (община). Цената която се формира на такъв пазар е силно повлияна от териториални фактори изключително с местен характер. Контрагенти по сделките са преимуществено малки и средни фирми (преработващи и мебелни) с местен обхват, които се позиционират в региони със силно развитие на производството или потреблението на дървесина, а тяхната дейност е изключително и само с териториален обхват.

Национален пазар на дървесина- пазар, който е представителен за съответна държава, обединява в една система всички гореизброени пазари и същевременно притежава ново качество-като единен пазар. Действа в границите на една отделна правова държава, съобразявайки се с особеностите на развитие на производството и потреблението, на териториалните й ресурси. В държавите с развит пазарна икономика, за централен пазар с национален статут се приема съответна стокова борса, която котира представителната цена на даден актив за страната. Функциите и дейността на такъв, централен национален пазар се регламентират от специализираната нормативна база (писана технология), на такъв пазар контрагенти са предимно големи корпорации и по-рядко и в по-малка степен дребни предприемачи. Към настоящия момент е налице нормативна база, която регламентира работата на такъв вид пазар, налице са и няколко лицензирани борсови пазари, но със съжаление трябва да отбележим, че те не са предпочитано средище за среща между пазарните субекти. На стоковите борси в нашата страна дървесина се търгува, но за момента търгуваните количества са минимални, което възпрепятства пълното използване на всички предимства, които дава борсовата търговия. В момента в нашата страна има три лицензирани стокови борси. На нито една от тези борси няма създаден специализиран кръг за търговия с дървесина, които да привлече заинтересованите стопански субекти да се включат в активна борсова търговия. Това би довело на един следващ етап до развитието и на фючерсна търговия с дървесина и продукти от нея. Това ще завърши процеса на изграждане на национален представителен борсов пазар за дървесина, който да котира представителните цени на тази суровина за

Фигура №3

страната.

Националният пазар на дървесина в България, може да се дефинира с изброените до тук пазарни елементи. Изхождайки от стратегическото географско местоположение на нашата страна считаме за уместно да добавим още един елемент, а именно:

Регионален (за Балкански полуостров) пазар на дървесина. Това модифициране на фигурата, е уместно изхождайки от стратегическото географско положение на нашата страна, на главния световен диагонал "Лондон-Сидни" от една страна, а от друга страна не е за подценяване и факта че на нашата географска ширина се осъществява връзката на Средна и Северна Европа с Близкия Изток и Северна Африка. Тази географска позиция, трябва да бъде максимално използвана за да се превърне нашата страна в един балкански център за котиране на цените на дървесината. Регионалните пазари са представителни пазари с интернационално значение за определен континент, субконтинент или голям световен регион, концентрирани главно в промишлено развити, икономически райони. Възможно е регионалният пазар, като система, да има един център – това обикновено е срочна борса с регионално значение.

И за да бъде напълно завършена системата, по стъпките на която се формира, реалната цена на дървесината, трябва да се добави и един после-

ден елемент - световният пазар на дървесина. Тук е мястото да се уточни, че нашият национален пазар на дървесина едва ли би повлиял на световния. Тук търсената връзка е в обратна зависимост, световния пазар на дървесина да служи като ветропоказател при формирането на цената в нашата страна на стратегическата суровина-дървесина.

Заклучение

Организираният пазар на дървесина, е многоаспектно и сложно явление, което трудно може пълно да се анализира на няколко страници. Целта на тази разработка е да представи проблема за формирането и развитието на организирания национален пазар на дървесина в цялата му сложност, акцентирайки върху сложната система на икономически интереси, които се концентрират в организирания пазар на дървесина. Да се покажат различните пазарни ешелони и тяхната специфика.

Литература

1. Елазаров, С., Б. Маркова, Х. Миленков, Организирани пазари, С., ИК "СИЕЛА", 2000 г., 47-65.
2. Палигоров, Ив. и кол. (под ред.), Пазарът на дървесина в Република България, С., ИК. при ЛТУ, 2002 г., 53.
3. Светлана Брънзарова, "Първите търгове на дървесина в горите", Сп. "Гора", бр. 10, 1999 г., 9-11.

THE ORGANIZED TIMBER MARKET IN BULGARIA

Vanya Hadjieva

University of Forestry - Sofia, Bulgaria

ABSTRACT

The reform in Bulgaria covered every spheres of public society life, including forestry industry. In the spheres of a forestry enterprise, the purpose were to be made nationality organized market for timber.